

**RUHIY KASALLIKLARNI ERTA TASHXISLASHDA ZAMONAVIY
DIAGNOSTIK USULLARNING AHAMIYATI**

O'tkirova Durdona Baxtiyorovna

Eurasian Multidisciplinary university 2-bosqich talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada ruhiy kasalliklarni erta tashxislashda qo'llanilayotgan zamonaviy diagnostik usullarning ahamiyati tahlil qilinadi. Ruhiy kasalliklarni o'z vaqtida aniqlash samarali davolash, asoratlarni kamaytirish va bemorlarning hayot sifatini yaxshilashning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Maqolada klinik-psixiatrik tekshiruv, laborator va biokimyoviy tahlillar, elektroensefalografiya (EEG), magnit-rezonans tomografiya (MRT), kompyuter tomografiyasi (KT), orqa miya suyuqligini tekshirish hamda psixologik testlarning diagnostik ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, sun'iy intellekt, neyroimaging, biomarkerlar va raqamli texnologiyalarga asoslangan zamonaviy diagnostika usullarining afzalliklari hamda ularning ruhiy kasalliklarni erta aniqlashdagi o'rni tahlil qilingan. Erta tashxis qo'yish bemorlarda davolash samaradorligini oshirish, kasallikning og'irlashuvini oldini olish va ijtimoiy moslashuvni yaxshilashga xizmat qilishi ilmiy ma'lumotlar asosida asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: Ruhiy kasalliklar, erta tashxis, diagnostika, psixologik testlar, elektroensefalografiya, magnit-rezonans tomografiya, kompyuter tomografiyasi, biomarkerlar, neyroimaging, sun'iy intellekt, laborator tekshiruvlar, orqa miya suyuqligi.

**ЗНАЧЕНИЕ СОВРЕМЕННЫХ МЕТОДОВ ДИАГНОСТИКИ В РАННЕМ
ВЫЯВЛЕНИИ ПСИХИЧЕСКИХ РАССТРОЙСТВ**

Уткирова Дурдона Бахтиёровна

Студентка 2 курса Евразийского многопрофильного университета

Аннотация: В данной статье рассматривается значение современных методов диагностики в раннем выявлении психических расстройств. Своевременная диагностика является одним из важнейших условий эффективного лечения, профилактики осложнений и повышения качества жизни пациентов. В статье освещается диагностическая роль клинико-психиатрического обследования, лабораторных и биохимических исследований, электроэнцефалографии (ЭЭГ), магнитно-резонансной томографии (МРТ), компьютерной томографии (КТ), исследования спинномозговой жидкости, а также психологических тестов. Особое внимание уделено современным технологиям, включая искусственный интеллект, нейровизуализацию, биомаркеры и цифровые диагностические системы, которые способствуют более раннему выявлению психических расстройств. Показано, что применение современных методов диагностики позволяет повысить эффективность

5-Iyul, 2026-yil

лечения, предупредить прогрессирование заболевания и улучшить социальную адаптацию пациентов.

Ключевые слова: Психические расстройства, ранняя диагностика, диагностика, психологическое тестирование, электроэнцефалография, магнитно-резонансная томография, компьютерная томография, биомаркеры, нейровизуализация, искусственный интеллект, лабораторные исследования, спинномозговая жидкость.

THE IMPORTANCE OF MODERN DIAGNOSTIC METHODS IN THE EARLY DIAGNOSIS OF MENTAL DISORDERS

Utkirova Durdona Bakhtiyorovna

2nd year student of Eurasian multidisciplinary university

Annotation: *This article examines the importance of modern diagnostic methods in the early detection of mental disorders. Early diagnosis is considered one of the key factors for effective treatment, prevention of complications, and improvement of patients' quality of life. The paper discusses the diagnostic value of clinical psychiatric examination, laboratory and biochemical tests, electroencephalography (EEG), magnetic resonance imaging (MRI), computed tomography (CT), cerebrospinal fluid analysis, and psychological assessment methods. In addition, particular attention is paid to artificial intelligence, neuroimaging technologies, biomarkers, and digital diagnostic tools that improve the accuracy and timeliness of diagnosing mental disorders. The findings indicate that the integration of modern diagnostic approaches contributes to early intervention, improved treatment outcomes, and better social adaptation of patients with mental disorders.*

Keywords: *Mental disorders, early diagnosis, diagnostics, psychological assessment, electroencephalography, magnetic resonance imaging, computed tomography, biomarkers, neuroimaging, artificial intelligence, laboratory investigations, cerebrospinal fluid.*

KIRISH

Ruhiy salomatlik inson salomatligining ajralmas tarkibiy qismi bo'lib, shaxsning intellektual, emotsional va ijtimoiy faoliyatini ta'minlashda muhim o'rin egallaydi. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST) ruhiy salomatlikni insonning o'z salohiyatini to'liq namoyon eta olishi, kundalik hayotdagi qiyinchiliklarni yenga olishi, samarali mehnat qilishi va jamiyat hayotida faol ishtirok etishi bilan izohlaydi. Biroq so'nggi yillarda ruhiy kasalliklarning tarqalishi dunyo miqyosida ortib borayotgani ularni erta aniqlash va samarali davolash masalasini zamonaviy tibbiyotning ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylantirdi.

Ruhiy kasalliklar insonning fikrlashi, xotirasi, idroki, hissiyoti, xulq-atvori hamda ijtimoiy moslashuviga salbiy ta'sir ko'rsatadigan kasalliklar guruhini tashkil etadi. Depressiya, shizofreniya, bipolyar affektiv buzilish, xavotir buzilishlari, epilepsiya bilan

bog'liq psixik buzilishlar, demensiya va boshqa ko'plab ruhiy kasalliklar bugungi kunda nafaqat tibbiy, balki ijtimoiy va iqtisodiy muammo sifatida ham e'tirof etilmoqda. Ushbu kasalliklarning aksariyati dastlabki bosqichlarda yashirin yoki noaniq belgilar bilan namoyon bo'lishi sababli ularni erta aniqlash ko'pincha murakkab hisoblanadi. Natijada bemorlarning mutaxassisga kech murojaat qilishi kasallikning og'irlashishiga, davolash samaradorligining pasayishiga hamda nogironlik xavfining ortishiga olib keladi.

So'nggi o'n yilliklarda psixiatriya va nevrologiya sohalarida erishilgan ilmiy yutuqlar ruhiy kasalliklarni tashxislash imkoniyatlarini sezilarli darajada kengaytirdi. Ilgari tashxis asosan klinik kuzatuv va shifokor bilan suhbat natijalariga asoslangan bo'lsa, bugungi kunda laborator, instrumental va psixologik tekshiruv usullari tashxisning aniqligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Zamonaviy diagnostika kasallikning faqat klinik belgilarini emas, balki markaziy nerv tizimidagi funksional va strukturaviy o'zgarishlarni, biokimyoviy jarayonlarni hamda psixologik holatni kompleks baholash imkonini beradi.

Ruhiy kasalliklarni aniqlashda klinik-psixiatrik tekshiruv yetakchi o'rinni egallaydi. Bemor bilan o'tkaziladigan suhbat, subyektiv va obyektiv anamnez yig'ish, ruhiy holatni baholash, tafakkur, xotira, diqqat, hissiyot va xulq-atvorni tahlil qilish tashxis qo'yishning asosiy bosqichlari hisoblanadi. Shu bilan birga, laborator tekshiruvlar organizmda kechayotgan metabolik, endokrin yoki infeksiyon o'zgarishlarni aniqlashga yordam beradi. Qon va siydikning biokimyoviy ko'rsatkichlari, gormonal tekshiruvlar hamda serologik tahlillar ayrim ruhiy buzilishlarning kelib chiqish sabablarini aniqlashda muhim diagnostik ahamiyatga ega.

Instrumental diagnostika usullari ham zamonaviy psixiatriyada tobora keng qo'llanilmoqda. Elektroensefalografiya bosh miya bioelektrik faolligini baholash imkonini bersa, magnit-rezonans tomografiya va kompyuter tomografiyasi bosh miya tuzilishidagi organik o'zgarishlarni aniqlashda muhim rol o'ynaydi. Ayrim hollarda orqa miya suyuqligini tekshirish orqali markaziy nerv tizimining yallig'lanish kasalliklari, infeksiyalar yoki boshqa patologik holatlar aniqlanadi. Psixologik diagnostika usullari, jumladan, xotira, diqqat, tafakkur va shaxs xususiyatlarini baholovchi standart testlar ruhiy buzilishlarning darajasi va xususiyatlarini aniqlashga xizmat qiladi.

Zamonaviy ilmiy tadqiqotlar ruhiy kasalliklarni tashxislashda yangi yo'nalishlarning shakllanayotganini ko'rsatmoqda. Neyrovizualizatsiya texnologiyalari, molekulyar va genetik biomarkerlar, sun'iy intellekt algoritmlari hamda raqamli sog'liqni saqlash tizimlari kasalliklarni klinik belgilar yuzaga chiqishidan oldin aniqlash imkoniyatlarini kengaytirmoqda. Mobil ilovalar, taqiladigan aqlli qurilmalar va mashinali o'qitish texnologiyalaridan foydalanish orqali bemorlarning ruhiy holatini real vaqt rejimida kuzatish hamda xavf guruhlarini erta aniqlash bo'yicha istiqbolli tadqiqotlar olib borilmoqda. Bu esa shaxsga yo'naltirilgan diagnostika va individual davolash strategiyalarini ishlab chiqishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Bugungi kunda ruhiy kasalliklarni erta tashxislash nafaqat davolash samaradorligini oshirish, balki kasallikning og'ir asoratlarini kamaytirish, bemorlarning mehnat qobiliyatini saqlab qolish va ularning jamiyatga muvaffaqiyatli moslashuvini ta'minlashda muhim omil

hisoblanadi. Shu sababli zamonaviy diagnostik usullarni amaliyotga keng joriy etish, ularning imkoniyatlarini chuqur o'rganish hamda kompleks diagnostik yondashuvlarni rivojlantirish psixiatriya fanining dolzarb yo'nalishlaridan biri bo'lib qolmoqda.

Mazkur maqolaning maqsadi ruhiy kasalliklarni erta tashxislashda zamonaviy diagnostik usullarning ilmiy va amaliy ahamiyatini tahlil qilish, ularning afzalliklari, qo'llanilish imkoniyatlari hamda ruhiy kasalliklarni o'z vaqtida aniqlashdagi o'rnini zamonaviy ilmiy qarashlar asosida yoritishdan iborat.

ASOSIY QISM

Ruhiy kasalliklarni erta tashxislash zamonaviy psixiatriya va nevrologiya fanining eng muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ruhiy buzilishlarning aksariyati dastlabki bosqichlarda yaqqol klinik belgilar bilan namoyon bo'lmaydi yoki ularning simptomlari boshqa kasalliklar bilan o'xshash bo'lishi mumkin. Shu sababli kasallikni rivojlanishining ilk bosqichlarida aniqlash davolash samaradorligini oshirish, asoratlarning oldini olish va bemorning ijtimoiy moslashuvini yaxshilashda muhim ahamiyatga ega. Erta tashxis qo'yish nafaqat bemorning sog'lig'ini saqlash, balki uning mehnat qobiliyati, oila va jamiyatdagi faolligini tiklashga ham xizmat qiladi. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, ruhiy kasalliklarni kasallikning boshlang'ich bosqichida aniqlash davolash samaradorligini sezilarli darajada oshirib, nogironlik va kasallikning qaytalanish xavfini kamaytiradi.

Ruhiy kasalliklarni tashxislash murakkab va ko'p bosqichli jarayon bo'lib, unda klinik, laborator, instrumental hamda psixologik tekshiruv usullari bir-birini to'ldiradi. Biror-bir diagnostik usul yakka holda kasallikni to'liq aniqlab bera olmaydi. Shuning uchun zamonaviy psixiatriyada kompleks diagnostika tamoyili qo'llaniladi. Kompleks yondashuv shifokorga nafaqat kasallikning mavjudligini, balki uning kelib chiqish sabablari, rivojlanish mexanizmi va og'irlik darajasini ham baholash imkonini beradi.

Diagnostikaning asosini klinik-psixiatrik tekshiruv tashkil etadi. Shifokor bemor bilan o'tkazilgan suhbat davomida shikoyatlarni, kasallik tarixini, irsiy omillarni, ijtimoiy muhitni, oilaviy holatni hamda ruhiy holatdagi o'zgarishlarni batafsil o'rganadi. Psixik statusni baholash jarayonida bemorning tashqi ko'rinishi, mimikasi, nutqi, tafakkuri, xotirasi, diqqati, hissiyotlari, idroki va xulq-atvori tahlil qilinadi. Ayniqsa, gallyutsinatsiyalar, vasvasa g'oyalari, affektiv buzilishlar, dezorientatsiya, ong buzilishlari va intellektual pasayish belgilari alohida baholanadi. Ruhiy statusni to'g'ri baholash ko'plab ruhiy kasalliklarni bir-biridan farqlashda muhim mezon hisoblanadi.

Anamnez yig'ish diagnostikaning ajralmas qismidir. Bemorning o'zi bergan ma'lumotlar bilan bir qatorda uning yaqin qarindoshlari va oila a'zolaridan olingan ma'lumotlar ham katta ahamiyatga ega. Chunki ayrim ruhiy kasalliklarda bemor o'z holatini tan olmaydi yoki mavjud belgilarni to'liq ifodalay olmaydi. Ayniqsa, shizofreniya, demensiya va og'ir affektiv buzilishlarda obyektiv anamnez tashxis aniqligini oshirishga yordam beradi.

Ruhiy kasalliklarni aniqlashda laborator tekshiruvlar yordamchi diagnostik usul sifatida keng qo'llaniladi. Umumiy qon va siydik tahlillari organizmning umumiy holatini baholash imkonini beradi. Biokimyoviy qon tahlillari orqali jigar, buyrak, qalqonsimon bez

faoliyati, glyukoza almashinuvi, elektrolitlar muvozanati va vitaminlar yetishmovchiligi aniqlanadi. Chunki ushbu holatlar ayrim ruhiy buzilishlarga o'xshash klinik belgilarni keltirib chiqarishi mumkin. Masalan, B12 vitamini yetishmovchiligi, gipotiroidizm yoki jigar yetishmovchiligi xotira buzilishi, depressiya va kognitiv pasayish bilan namoyon bo'lishi mumkin. Shuning uchun laborator tekshiruvlar differensial diagnostikada muhim o'rin egallaydi.

Toksikologik tekshiruvlar ham psixiatriya amaliyotida muhim hisoblanadi. Ayrim psixoaktiv moddalar, alkohol, narkotik vositalar yoki zaharli kimyoviy moddalar ruhiy buzilishlarga o'xshash simptomlarni yuzaga keltirishi mumkin. Qon va siydikda toksik moddalarni aniqlash orqali shifokor intoksikatsiya, abstinentsindrom yoki dori vositalari bilan bog'liq nojo'ya ta'sirlarni baholashi mumkin. Bu esa noto'g'ri tashxis qo'yilishining oldini oladi.

Instrumental diagnostika usullari zamonaviy psixiatriyada tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Elektroensefalografiya (EEG) bosh miya bioelektrik faolligini qayd etuvchi invaziv bo'lmagan tekshiruv usuli bo'lib, u epilepsiya, ong buzilishlari, bosh miya funksional o'zgarishlari hamda ayrim psixik kasalliklarni differensial tashxislashda qo'llaniladi. EEG orqali epileptik faollik, diffuz bioelektrik o'zgarishlar va ayrim metabolik ensefalopatiyalarni aniqlash mumkin. Bu esa psixozlarni epilepsiyadan farqlashda muhim diagnostik mezonlardan biridir.

Kompyuter tomografiyasi va magnit-rezonans tomografiya bosh miyaning anatomik tuzilishini yuqori aniqlikda baholash imkonini beradi. Ushbu usullar bosh miya o'smalari, qon quyilishlari, insult, gidrosefaliya, travmatik shikastlanishlar va degenerativ kasalliklarni aniqlashda muhim rol o'ynaydi. Ko'pincha psixik simptomlar aynan organik miya kasalliklarining dastlabki belgisi bo'lishi mumkin. Shu sababli shifokor ruhiy buzilishlar kuzatilganda organik patologiyani istisno qilish maqsadida MRT yoki KT tekshiruvini tavsiya etadi.

So'nggi yillarda funksional magnit-rezonans tomografiya (fMRI) va pozitron-emission tomografiya (PET) kabi yuqori texnologiyali usullar ham amaliyotga keng joriy etilmoqda. Ushbu usullar bosh miyaning faqat tuzilishini emas, balki uning faoliyatini ham baholash imkonini beradi. Masalan, depressiyada prefrontal po'stloq faolligining pasayishi, shizofreniyada esa ayrim miya tuzilmalarida metabolik o'zgarishlar kuzatilishi aniqlangan. Garchi ushbu usullar hali barcha klinikalarda keng qo'llanilmasa-da, ular ilmiy tadqiqotlarda va murakkab diagnostik holatlarda katta ahamiyat kasb etmoqda.

Orqa miya suyuqligini tekshirish markaziy nerv tizimining infeksiya, autoimmun va yallig'lanish kasalliklarini aniqlashda qo'llaniladi. Menenjit, ensefalit, autoimmun ensefalit va ayrim neyrodegenerativ kasalliklarda likvor tarkibidagi o'zgarishlar tashxis qo'yishda muhim ahamiyatga ega. Ayrim hollarda psixik simptomlarning sababi aynan markaziy nerv tizimidagi yallig'lanish jarayonlari bo'lishi mumkin. Shu bois likvor tekshiruvi murakkab klinik holatlarda muhim diagnostik usullardan biri hisoblanadi.

Psixologik diagnostika ruhiy kasalliklarni aniqlash va ularning og'irlik darajasini baholashda muhim o'rin egallaydi. Zamonaviy psixiatriyada standartlashtirilgan psixologik

testlar va baholash shkalalari keng qo'llaniladi. Ushbu testlar yordamida bemorning intellektual rivojlanishi, xotirasi, diqqati, tafakkuri, shaxs xususiyatlari hamda emotsional holati baholanadi. Masalan, depressiyaning aniqlashda Beck Depression Inventory (BDI), Hamilton Depression Rating Scale (HAM-D), xavotir buzilishlarini aniqlashda Hamilton Anxiety Rating Scale (HAM-A), kognitiv buzilishlarni baholashda esa Mini-Mental State Examination (MMSE) va Montreal Cognitive Assessment (MoCA) testlari keng qo'llaniladi. Ushbu usullar tashxis qo'yish bilan bir qatorda davolash samaradorligini kuzatish va bemor holatini dinamik baholash imkonini ham beradi. Psixologik testlar klinik suhbat natijalarini to'ldiradi va shifokorga kasallikning kechish xususiyatlarini aniqroq baholashga yordam beradi.

Nevropsixologik tekshiruvlar bosh miyaning turli sohalari faoliyatini baholashda alohida ahamiyatga ega. Bu tekshiruvlar xotira, nutq, ijro funksiyalari, diqqat, fazoviy idrok va mantiqiy fikrlash kabi oliy nerv faoliyati funksiyalarini baholaydi. Ayniqsa, Altsgeymer kasalligi, Parkinson kasalligi, insultdan keyingi kognitiv buzilishlar hamda bosh miya jarohatlaridan keyingi ruhiy o'zgarishlarni aniqlashda nevropsixologik testlarning diagnostik qiymati juda yuqori hisoblanadi. Erta bosqichlarda aniqlangan kognitiv buzilishlar keyinchalik rivojlanishi mumkin bo'lgan demensiyaning oldini olish yoki uning rivojlanishini sekinlashtirish imkonini beradi.

So'nggi yillarda biomarkerlar asosida diagnostika psixiatriyaning istiqbolli yo'nalishlaridan biriga aylandi. Biomarkerlar organizmda kasallik mavjudligini yoki uning rivojlanish xavfini ko'rsatuvchi biologik ko'rsatkichlardir. Ilmiy tadqiqotlarda kortizol, C-reaktiv oqsil (CRP), interleukin-6 (IL-6), o'sma nekrozi omili alfa (TNF- α), miya neyrotrofik omili (BDNF) kabi ko'rsatkichlarning ruhiy kasalliklar bilan bog'liqligi aniqlangan. Masalan, depressiya bilan og'rigan bemorlarda BDNF darajasining pasayishi va yallig'lanish markerlarining oshishi kuzatiladi. Shizofreniyada esa ayrim immunologik va metabolik biomarkerlarning o'zgarishi qayd etilgan. Garchi ushbu biomarkerlar hozircha mustaqil tashxis mezonini sifatida qo'llanilmasa-da, ular klinik tekshiruvlarni to'ldiruvchi muhim diagnostik vosita sifatida baholanmoqda.

Molekulyar genetik sohasidagi yutuqlar ruhiy kasalliklarning genetik asoslarini chuqurroq o'rganish imkonini bermokda. Genom bo'ylab assotsiativ tadqiqotlar (Genome-Wide Association Studies – GWAS) natijasida shizofreniya, bipolyar affektiv buzilish, autizm spektr buzilishlari va depressiya rivojlanishi bilan bog'liq yuzlab genetik variantlar aniqlangan. Ma'lum bo'lishicha, ruhiy kasalliklarning aksariyati bitta gen bilan emas, balki ko'plab genlarning o'zaro ta'siri natijasida rivojlanadi. Shu sababli genetik tekshiruvlar kasallikni to'g'ridan-to'g'ri tashxislash uchun emas, balki xavf guruhlarini aniqlash va individual davolash strategiyasini ishlab chiqishda muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Zamonaviy diagnostikada sun'iy intellekt texnologiyalarining qo'llanilishi tobora kengayib bormokda. Mashinali o'qitish algoritmlari minglab klinik ma'lumotlar, laborator natijalar, neyrovizualizatsiya tasvirlari va psixologik testlar natijalarini birgalikda tahlil qilib, shifokorga tashxis qo'yishda yordam beradi. Ayrim ilmiy tadqiqotlarda sun'iy intellekt algoritmlari depressiya, Altsgeymer kasalligi va shizofreniyani erta aniqlashda yuqori

aniqlik ko'rsatgani qayd etilgan. Bunday texnologiyalar shifokor faoliyatini almashtirmaydi, balki qaror qabul qilish jarayonini qo'llab-quvvatlovchi vosita sifatida xizmat qiladi.

Telepsixiatriya ham ruhiy kasalliklarni tashxislash va monitoring qilishning zamonaviy shakllaridan biridir. Videomuloqot, mobil ilovalar va onlayn platformalar orqali psixiatr va bemor o'rtasida masofaviy maslahatlar o'tkazilishi, simptomlarning dinamik kuzatilishi hamda davolash jarayonining nazorat qilinishi mumkin. Ayniqsa, chekka hududlarda yashovchi yoki tibbiyot muassasasiga muntazam bora olmaydigan bemorlar uchun telepsixiatriya katta imkoniyat yaratmoqda. COVID-19 pandemiyasidan keyin ushbu yo'nalish jadal rivojlandi va ko'plab mamlakatlarda ruhiy salomatlik xizmatlarining ajralmas qismiga aylandi.

Raqamli sog'liqni saqlash texnologiyalari ham diagnostika imkoniyatlarini kengaytirmoqda. Smartfon ilovalari, aqlli soatlar va boshqa taqiladigan qurilmalar yordamida uyqu davomiyligi, yurak urish tezligi, jismoniy faollik va kundalik xulq-atvordagi o'zgarishlarni kuzatish mumkin. Ushbu ma'lumotlar maxsus algoritmlar yordamida tahlil qilinib, ruhiy holatning yomonlashuvi yoki kasallik qaytalanishining dastlabki belgilarini aniqlashga yordam beradi. Bu esa shifokorga o'z vaqtida profilaktik choralarini ko'rish imkonini beradi.

Shu bilan birga, zamonaviy diagnostik usullar ayrim cheklovlariga ham ega. Yuqori texnologiyali tekshiruvlarning narxi qimmatligi, maxsus uskunalar va malakali mutaxassislar zarurligi, ayrim hududlarda diagnostik imkoniyatlarning cheklanganligi amaliyotda muayyan qiyinchiliklarni yuzaga keltiradi. Bundan tashqari, laborator yoki instrumental tekshiruvlarning natijalari har doim ham yakuniy tashxis qo'yish uchun yetarli bo'lmaydi. Ruhiy kasalliklar tashxisi klinik belgilar, psixologik baholash va qo'shimcha tekshiruvlar natijalarini kompleks tahlil qilish asosida qo'yilishi lozim.

Bugungi kunda psixiatriyada kompleks diagnostik yondashuv eng samarali usul sifatida e'tirof etilmoqda. Klinik-psixiatrik tekshiruv, laborator va instrumental diagnostika, psixologik testlar, genetik tahlillar, biomarkerlar, neyrovizualizatsiya hamda sun'iy intellekt texnologiyalarini birgalikda qo'llash tashxisning aniqligini sezilarli darajada oshiradi. Bu esa ruhiy kasalliklarni erta aniqlash, individual davolash rejasini ishlab chiqish, kasallikning og'irlashishini oldini olish va bemorlarning hayot sifatini yaxshilashga xizmat qiladi. Zamonaviy ilm-fan rivojlanishi bilan kelgusida diagnostika yanada aniq, tezkor va shaxsga yo'naltirilgan tus olishi kutilmoqda, bu esa ruhiy salomatlikni muhofaza qilish tizimini yangi bosqichga olib chiqishga xizmat qiladi.

METODOLOGIYA

Mazkur tadqiqot adabiyotlar tahliliga asoslangan ilmiy sharh (narrative review) usulida amalga oshirildi. Tadqiqot jarayonida ruhiy kasalliklarni erta tashxislashga oid zamonaviy ilmiy adabiyotlar, xalqaro klinik tavsiyalar va darsliklar tahlil qilindi. Xususan, Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (WHO), Amerika Psixiatriya Assotsiatsiyasi (APA), shuningdek, PubMed, Scopus va Google Scholar ilmiy ma'lumotlar bazalarida e'lon qilingan 2020–2025-yillardagi ilmiy maqolalar o'rganildi. Qidiruv jarayonida "mental disorders",

"early diagnosis", "psychiatric assessment", "neuroimaging", "EEG", "MRI", "biomarkers", "artificial intelligence in psychiatry" kabi kalit so'zlardan foydalanildi.

Tahlil davomida ruhiy kasalliklarni aniqlashda qo'llaniladigan klinik-psixiatrik tekshiruv, laborator diagnostika, instrumental tekshiruvlar, psixologik baholash usullari hamda zamonaviy raqamli diagnostika texnologiyalariga oid ilmiy ma'lumotlar tizimli ravishda umumlashtirildi. Olingan ma'lumotlar qiyosiy tahlil, tavsifiy tahlil va mantiqiy umumlashtirish usullari yordamida baholandi. Shuningdek, turli diagnostik usullarning afzalliklari, cheklovlari va amaliy ahamiyati o'zaro solishtirilib, ularning ruhiy kasalliklarni erta aniqlashdagi samaradorligi ilmiy manbalar asosida tahlil qilindi.

Natijalar

O'tkazilgan adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatdiki, ruhiy kasalliklarni erta tashxislashda kompleks diagnostik yondashuv eng yuqori samaradorlikka ega hisoblanadi. Faqat klinik belgilar asosida tashxis qo'yish ayrim hollarda yetarli bo'lmaydi, chunki ko'plab ruhiy buzilishlarning dastlabki simptomlari bir-biriga o'xshash bo'ladi. Shu sababli klinik-psixiatrik tekshiruvni laborator, instrumental va psixologik baholash usullari bilan birgalikda qo'llash tashxis aniqligini sezilarli darajada oshiradi.

Tahlil natijalari elektroensefalografiya, magnit-rezonans tomografiya va kompyuter tomografiyasi markaziy nerv tizimidagi organik o'zgarishlarni aniqlashda muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatdi. Psixologik testlar esa depressiya, xavotir buzilishlari va kognitiv buzilishlarni dastlabki bosqichlarda aniqlash hamda davolash samaradorligini monitoring qilish imkonini beradi. Biomarkerlar va genetik tadqiqotlar ruhiy kasalliklarning biologik asoslarini tushunishda istiqbolli yo'nalish bo'lsa-da, ularning klinik amaliyotdagi qo'llanilishi hali to'liq standartlashtirilmagan.

Shuningdek, sun'iy intellekt, neyrovizualizatsiya va raqamli sog'liqni saqlash texnologiyalarining rivojlanishi ruhiy kasalliklarni erta aniqlash imkoniyatlarini kengaytirayotgani aniqlandi. Mashinali o'qitish algoritmlari katta hajmdagi klinik ma'lumotlarni tezkor tahlil qilish orqali shifokorlarning diagnostik qarorlarini qo'llab-quvvatlaydi. Telepsixiatriya va mobil monitoring tizimlari esa bemorlarni masofadan kuzatish, kasallikning qaytalanish xavfini baholash hamda o'z vaqtida tibbiy yordam ko'rsatishga xizmat qilmoqda.

Umuman olganda, tahlil natijalari ruhiy kasalliklarni erta tashxislashda ko'p tarmoqli va kompleks yondashuv eng maqbul usul ekanligini tasdiqladi. Zamonaviy diagnostik texnologiyalarni an'anaviy klinik baholash bilan uyg'unlashtirish tashxisning aniqligini oshirish, individual davolash strategiyasini ishlab chiqish hamda bemorlarning hayot sifatini yaxshilashga sezilarli hissa qo'shadi.

Xulosa

Ruhiy kasalliklarni erta tashxislash zamonaviy psixiatriyaning eng muhim va istiqbolli yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Kasallikni boshlang'ich bosqichlarda aniqlash nafaqat davolash samaradorligini oshiradi, balki og'ir asoratlar rivojlanishining oldini olish, bemorlarning hayot sifatini yaxshilash hamda ularning jamiyatga muvaffaqiyatli moslashuvini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Mazkur maqolada ruhiy kasalliklarni tashxislashda qo'llaniladigan zamonaviy klinik, laborator, instrumental va psixologik tekshiruv usullarining ilmiy hamda amaliy ahamiyati tahlil qilindi. Tahlillar shuni ko'rsatdiki, faqat bitta diagnostik usulga tayanish ko'plab hollarda yetarli bo'lmaydi. Shuning uchun kompleks diagnostik yondashuv, ya'ni klinik-psixiatrik baholashni laborator tahlillar, elektroensefalografiya, magnit-rezonans tomografiya, kompyuter tomografiyasi, neyropsixologik testlar va boshqa qo'shimcha tekshiruvlar bilan uyg'unlashtirish tashxisning aniqligini sezilarli darajada oshiradi.

So'nggi yillarda biomarkerlar, molekulyar-genetik tekshiruvlar, neyrovizualizatsiya usullari, sun'iy intellekt texnologiyalari hamda raqamli sog'liqni saqlash tizimlarining rivojlanishi ruhiy kasalliklarni klinik belgilar yaqqol namoyon bo'lishidan oldin aniqlash imkoniyatlarini kengaytirmoqda. Ushbu innovatsion yondashuvlar individual diagnostika va shaxsga yo'naltirilgan davolash strategiyalarini ishlab chiqishda muhim o'rin tutmoqda.

Shuningdek, telepsixiatriya va masofaviy monitoring tizimlarining amaliyotga keng joriy etilishi ruhiy salomatlik xizmatlaridan foydalanish imkoniyatlarini oshirib, ayniqsa chekka hududlarda yashovchi bemorlarga malakali tibbiy yordam ko'rsatishni yengillashtirmoqda. Bu esa ruhiy kasalliklarni erta aniqlash va uzluksiz monitoring qilishning samaradorligini yanada oshirmoqda.

Xulosa qilib aytganda, ruhiy kasalliklarni erta tashxislashda zamonaviy diagnostik usullarni kompleks qo'llash kasallikni o'z vaqtida aniqlash, davolash natijalarini yaxshilash, nogironlik va kasallik qaytalanishi xavfini kamaytirish hamda bemorlarning ijtimoiy faolligini saqlab qolishda muhim omil hisoblanadi. Kelgusida sun'iy intellekt, biomarkerlar va raqamli diagnostika texnologiyalarining yanada rivojlanishi psixiatriyada aniq va shaxsga yo'naltirilgan diagnostika tizimini shakllantirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. World Health Organization. Mental health. – Geneva: World Health Organization, 2025.
2. World Health Organization. Comprehensive Mental Health Action Plan 2013–2030. – Geneva: World Health Organization, 2023.
3. American Psychiatric Association. Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM-5-TR). – 5th ed., text rev. – Washington, DC: American Psychiatric Publishing, 2022. – 1120 p.
4. Sadock B. J., Sadock V. A., Ruiz P. Kaplan & Sadock's Synopsis of Psychiatry: Behavioral Sciences/Clinical Psychiatry. – 12th ed. – Philadelphia: Wolters Kluwer, 2022. – 1472 p.
5. Stahl S. M. Stahl's Essential Psychopharmacology: Neuroscientific Basis and Practical Applications. – 5th ed. – Cambridge: Cambridge University Press, 2021. – 784 p.
6. Fisch B. J. Spehlmann's EEG Primer: Basic Principles of Digital and Analog EEG. – 4th ed. – Amsterdam: Elsevier, 2023. – 432 p.

5-Iyul, 2026-yil

7. Friston K., Ashburner J., Kiebel S., Nichols T., Penny W. Statistical Parametric Mapping: The Analysis of Functional Brain Images. – London: Academic Press, 2007. – 647 p.
8. World Federation of Societies of Biological Psychiatry (WFSBP). Guidelines for Biological Psychiatry. – Berlin: WFSBP, 2023.
9. Ўринбоев Б., Каримов Ш. Психиатрия: дарслик. – Тошкент: Янги аср авлоди, 2021. – 432 б.
10. Нуллер Ю. Л. Общая психиатрия. – Санкт-Петербург: СпецЛит, 2020. – 512 с.